

Siknäsfortet en stor befästning i Kalixlinjen

I serien om vårt militärhistoriska arv – SMHA besöker vi nu det nordligaste arvegodset nämligen Kalixlinjen. Skulle Kalixlinjen kunnat stoppa ryssarna? Det får vi aldrig veta – men att Kalixlinjen är en viktig och intressant del av vår historia, som Sten Ekman ger oss en inblick i, det råder det inget tvivel om.

Kalixlinjen i östra Norrbotten bestod under kalla kriget av 2 800 befästningar och skyddsrum för 18 000 soldater. Myrar, sprängda broar och vägar utnyttjades i fördörjningsstriden i dessa gränstrakter. Tyngsta befästningen utgjordes av Siknäsfortet, 30 km väster Kalix, med sina åtta 15,2 cm kanoner.

Text: Sten Ekman

Foto: Kalixlinjens museum

Den 30 november 1939 gick Sovjetunionen till angrepp mot Finland. Tyngdpunkten låg i söder på Karelska näset men ryssarna gick även till anfall i norra Finland mot Salla. Från Salla var det enbart cirka 20 mil till den svenska gränsen. Rovaniemi räknade man ta i mitten på november. Därefter skulle man gå mot Torneå vid den svenska gränsen och klippa av Finland på mitten.

Vid ryssarnas angrepp på Finland fanns inte en enda svensk kikare, gevär eller några fasta befästningar längs den svensk-finska gränsen, Torne älven. Den 2 december 1939 utfärdades order om partiell mobilisering i landet vilket för övre Norrlands trupper betydde praktiskt taget fullständig mobilisering. Nu började uppbyggnaden av försvaret i östra Norrbotten som kom att pågå in på 1990-talet. Mängder med befästningar byggdes ut i området mellan älvarna.

När livet 1945 återgick i mer normala förhållanden fanns det kvar försvarsanläggningar, barackläger, mobiliseringsförråd och en fredsorganiserad försvarsområdesmyndighet. Kvar fanns också en orolig omvärld och beredskapsårens erfarenheter. Den militära verksamheten hade kommit till östra Norrbotten för att stanna.

Utbyggnad av befästningar i östra Norrbotten

Utbyggnader av befästningar inom Kalix försvarsområde, Fo 67, påbörjades således under vintern 1939 och kom sedan att fortgå ända in på 1990-talet. Försvarsförberedelserna i östra Norrbotten var enbart inriktad åt ett väderstreck, österut. Kalixlinjen var inte en befästningslinje som man vanligen föreställer sig som en sammanhållen försvarslinje. Området mellan älvarna som bildade Kalixlinjen var ett område där fördröjningsstrid skulle föras med hjälp av omfattande fältarbeten som vägspärrar, pansarhinder, skansar och artilleribatterier. Inom fördröjningsområdet utnyttjades terrängens naturliga hinder som myrar och sjöar. Kalixlinjen bestod av över 2 800 befästningar och skyddsrum för 18 000 man för skydd mot grovt artilleri. I områdena längs Kalixäl-

ven var lokalförsvarsförband, tre arméfördelningar, grovt fartygsartilleri och arméns samtliga bandkanoner grupperade. Försvarsområdet var i detalj planerat för en fördröjningsstrid fram till Kalixälven som främst skulle genomföras av lokalförsvarsförbanden. Fördröjningsstriden underlättades av alla i fred förberedda fältarbeten. Hemvärnet kunde själva ta beslut om att spränga broar och färjor över Torne älv. De fåtaliga vägarna från gränsen och vidare västerut var på 200 ställen förberedda för förstöring. Vid dessa vägbankar fanns kassuner med sprängmedel upplagda, rör var nedgrävda i vägbana och sprängningen medförde ett flera meter djupt och cirka 60 meter långt avbrott i vägen. Avvärjningsstriden skulle stå längs Kalix älvdal och genomföras av de fem norrlandsbrigaderna och de fyra infanteribrigaderna. >>>

Vägsprängningsbild, vägbankssprängningar förbereddes främst på vägvagnsritt där vägen var omgiven av myrmark. Sprängplatsen kompletterades med minering av omgivande kringgångsstråk där även platser med fyllnadsmateriel minerades.

Siknäsfortet med åtta grova kanoner

Kalixlinjen byggdes ut och moderniserades kontinuerligt under kalla krigets årtionden. För att kunna lägga tung artillerield över broar och vägar byggdes inom Fo 67 fyra kanonbatterier med sammanlagt 16 stycken gamla fartygskanoner. Utbyggnaden av dessa fasta anläggningar under 1950- och 1960-talen blev för armén billiga då pjäserna kom från flottans skrotade fartyg, arbetskraften för byggandet betalades av staten som medel för att minska arbetslösheten och ammunition fanns i stora mängder.

Tyngsta anläggningen var Siknäsfortet som låg invid Töre hamn, 30 km väster om Kalix. Batteriet betjänades av en lokalförsvarsbataljon på över 300 man. Uppgiften var att försvara Bottenvikens nordligaste djuphamn i Töre. Där kunde en angripare landstiga och skapa ett brohuvud för att anfälla Kalixlinjen i ryggen. Batteriet kunde även lägga eld mot

broar över Kalix älv samt mot en framryckande fiende längs E 4:an mot Luleå. Siknäsfortet bestod av fyra batterier med ett dubbeltorn vardera. Kanonerna, 15,2 cm, var dubbeltornen från pansarkryssaren Fylgia. Batteriet byggdes för att kunna motstå ett atombombsanfall och pjästornen var napalmskyddade. Effektivt skjutavstånd var 16 km och eldhastigheten kunde med en samkörd besättning komma upp i tre skott i minuten. Till batteriet fanns fem eldledningsgrupper.

Vid en krigsförbandsövning 1985 sköts de sista skotten. Under sex intensiva höstveckor 1999 tömdes anläggningen på all sin ammunition. All ammunition bars upp för hand, hela 160 ton. Sammanlagt var det 2 300 projektiler om vardera 49 kilo, 2 580 laddningar på tio kilo var och cirka 27 ton med tändrör med mera. Två av kanontornen med underliggande anläggning finns bevarade och kan med fördel besökas.

Pansarkryssaren Fylgia

De åtta 15,2 cm kanonerna i fyra dubbeltorn, kom från pansarkryssaren Fylgia. Fartyget tjänstgjorde både under första och andra världskriget i neutralitetsvakten och användes även för utbildning av officersaspiranter. Fartyget levererades 1907 och uttrangerades 1952. Kanonernas frontpansar var 125 mm tjockt och baksidans pansar 50 mm. Fylgia blev Sveriges enda pansarkryssare som byggdes. Hon skulle användas för spaning och stöd vid blockad av sjöfart och hamnar. Genom sitt tjocka pansar skulle hon kunna avvisa fientligt lätta kryssare. Fylgia användes som långresefartyg. I början av andra världskriget genomgick hon en omfattande ombyggnad med oljeeldning och artilleriet moderniserades.

Kalixlinjens museum

Under andra världskriget låg en halv miljon svenska män i beredskap i Kalixlinjen.

Exteriör bild av två kanoner. Ett av Siknäsbatterierna med hela anläggningen i fyra plan insprängd i berget. Två av kanontornen finns kvar i dag.

Vi vill bevara en intressant del av vårt kulturhistoriska arv och ingår därför i nätverket Sveriges militärhistoriska arv.

Du kan besöka området själv men allra intressantast blir nog det guidade besöket då vi delar med oss av de lokala historierna och skrönorna.

1999 påbörjades uppbyggnaden av Kalixlinjens museum. Här finns autentiska baracker och byggnader från krigsåren samt ett 60-tal olika fordon.

Dessutom svarar museet för visning av Siknäsbatteriet vid Törefjärden och Kamlungebatteriet på Häggmansberget.

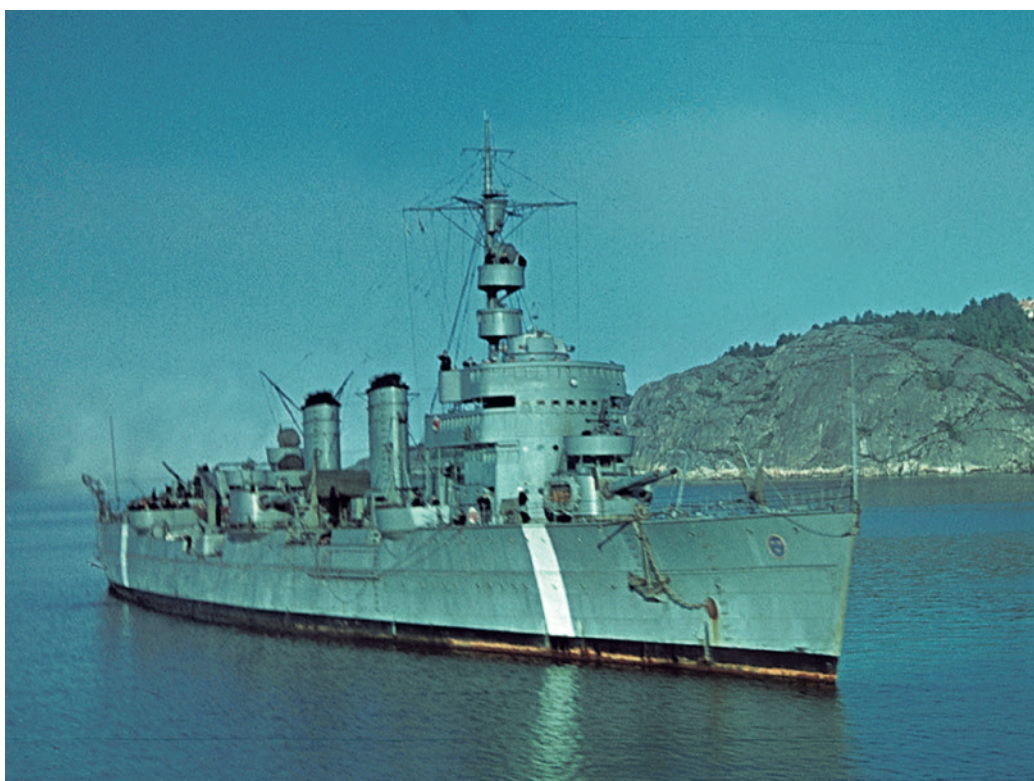
Vi visar utrustning, vapen och fordon som brukats i Kalixlinjen. ■

Mer om Kalixlinjen på

www.smha.se och
<http://siknasfortet.se/>

Kontaktuppgifter

Tel: 0923-270 66, 073-295 03 55.

Pansarkryssaren Fylgia. Enkelkanonerna från pansarskeppet Fylgia byggdes in i bergen vid Siknäs och vid Mieköjärvi i Kalixlinjen.

Interiörbild från kanontorn, vid avvecklingen 1999 bars sammanlagt 2 300 projektiler upp från batterierna, vardera på 49 kilo. Sammanlagt var 160 ton ammunition i batterierna.